

BERZEVICZY ALBERT: MAGYAR-OLASZ KAPCSOLATOK

magyar-olasz kapcsolatok oly régiek, mint történelmünk; amint a magyar nemzet és magyar állam kialakult, megkezdődtek a politikai, gazdasági és szellemi érintkezések a két nemzet között, melyek koronkint sűrűbbek, (mélyrehatóbbak, koronkint lazábbak és felületesebbek voltak, de soha egészen meg nem szakadtak.

Tudjuk, hogy a kereszténység magyarországi ténfoglalásában nagy része volt az olaszoknak, különösen a velencei Sagredo családból származó Gellértnek, (Gerardo) ki Csanád első püspöke lett s a pogány ellenhatás idejében életét vesztvén, úgyszólván nemzeti vértanunkká vált.

Már második királyunk, Péter, olasz volt, Pietro Urseolo száműzött velencei dogének fia, Szent István nejének rokona. Könyves Kálmán király a szicíliai Busilla hercegnőt vette nőül; II. András harmadik neje pedig Aldobrandino d'Este leánya, Beatrix lett. V. István király alatt 1269-ben egyszerre kettős házasság jött létre az Árpádok és a nápolyi Anjouk nemzetsége között: István fia, a későbbi Kún László Anjou Károly leányát, Izabellát vette el, leánya, Mária pedig II. Károly nápolyi király neje lett. Ez utóbbi házasságból származott az Anjouk igénye a magyar trónra, melyet már Martel Károly érvényesíteni igyekezett, de akkor még a nemzet talált egy fiúsarjat az Árpád vérből: a II. András unokáját, a már olasz földön született István és Tommasina Morosini fiát, ki III. vagy velencei András néven lett az utolsó árpádházi magyar király s ki már sok olaszt – különösen velenceit – hozott magával.

Martel Károly fiának, Róbert Károlynak sikerült főképp Fra Gentile bíbornok diplomatái ügyessége segítségével, mint leányágon az Árpádházból származónak, a magyar trónt elfoglalnia s ezzel hosszabb időre a nápolyi Anjouk lettek Magyarország uralkodóivá. Károly fiában, Nagy Lajosban, egyik legnagyobb és leghatalmasabb királyunkat birtuk, de még ennek leánya, Mária is viselte a magyar koronát. Az Anjouk alatt öltöttek leghatalmasabb arányokat a magyar-olasz érintkezések; Nagy Lajos fiatal öccsét, Endrét, Nápoly trónjára juttatta s mikor ezt neje, Johanna bűnrészességével meggyilkolták, Lajos ismételve hadat viselt olasz földön s bosszút állott öccse haláláért. Ezek a hadjáratok sok magyart vittek Olaszországba, de viszont az Anjouk révén sok olasz telepedett le magyar földön s itt a gazdasági tevékenység nagy részét – különösen a kereskedelmet és pénzüzetet – magukhoz ragadták.

A nápolyi uralkodóház még egy kísérletet tett a magyar trón visszafoglalására, II. Durazzói vagy Kis Károly személyében, de ez a kísérlet szerencsétlenül végződött: Károlyt meggyilkolták ellenfelei s fiának, Lászlónak sem sikerült az ú. n. „nápolyi párt” segítségével Zsigmond király ellenében érvényesíteni az Anjouk igényét.

II. Károly óta többé olasz ember nem ült a magyar trónon, de az olasz kapcsolatok dúsan megújultak a Mátyás király idejében, a XV. század második felében, részint a király személyes hajlamai következtében, részint második házassága révén, melyet aragóniai Beatrix-szal, Ferdinánd nápolyi királyi leányával kötött.

Mátyást, – mint már elődjét is – Dalmácia birtoka sokszoros összeközösbe hozta természetes vetélytársával, Velencével s a török betörés Otrantóba arra készítette, hogy fegyveres segítséget szolgáltasson apósának olasz földön. Azonban nagyobb fontosságra emelkedtek azok a békés természetű vonatkozások, melyeket a nagy királynak az olasz rinascimento kultúrája iránti csodálata támasztott, amennyiben számos olasz diplomatát, tudóst, költőt és művészt vonzott a budai udvarba. Az olaszoknak e beözönlése tetőpontját érte el Beatrix királynénak úgyszólván uralkodótársi szerepe idejében. A királyné nagy befolyása férjére kieszközölte, hogy ez az ország legnagyobb egyházi javadalmát, az esztergomi érsekséget előbb a Beatrix testvérének, Aragóniai Jánosnak, utóbb, ennek korai halála után unokaöccsének, a gyermek Estei Hippolitnak adományozza.

Mátyásnak sikerült példaadásával és alkotásaival – palotájával, gazdag könyvtárával, pozsonyi egyetemével – megelőzve majdnem minden európai államot, az olasz rinascimento kultúrájának bizonyos jelenségeit átültetni hazánk földjére s udvarában a finomult olasz szokásokat, viseletet, életmódot honosítani meg. Az ő korában nagy volt az olaszok térfoglalása gazdasági életünk terén is és akkor és később is számos jeles

magyar ifjú kereste kiképeztetését olasz egyetemeken. Azonban éppen ez az elszaporodása az olaszoknak, befolyásuk, némelyiköknek pénzsóvársága és cselszövényei okozzák, hogy a nagy király váratlan halála után, (1490), mikor az ő hatalmas keze nem védte többé a jövevényeket, a nép heves gyűlölettel fordult ellentik, sőt maga az özvegy királyné ellen is s ez utóbbinak kísérlete, magát Mátyás utódja, II. Ulászló által nőül vétetni, rútul meghíusult. A királyné híveivel úgyszólván menekülni volt kénytelen s az olasz befolyás mindinkább tünedezett, míg az ország feltartóztatlanul hanyatlott a mohácsi katasztrófa felé.

Hazánknak a török hódítás alatti szétszakadt állapotában sajátságos módon Erdély lett az a része, mely legtöbb olasz vonatkozást mutat föl. Részint mint az erdélyi fejedelmek bizalmi vagy udvari emberei, részint mint a pártfogó török szultán megbízottjai, részint mint császári tábornokok olasz emberek gyakran gyakoroltak mélyreható, néha végzetes befolyást az ottani dolgok menetébe. Ez a Blandrata, a Gritti, a Castaldo, és Basta korszaka, s később a protestantizmus és a szabadságtörekvések elnyomása körül magyar területen lett a nápolyi Antonio Caraffa szereplése gyászos emléküvé. Az osztrák hadsereg vezérlete körül gyakran érvényesültek – nem mindig szerencsésen – olaszok; így Belgiojoso, Montecuccoli, Collalto, Strassoldo, Caprara és Veterani. Legfényesebb nevet vívott ki nálunk a török elleni győzelmeivel az Olaszországban ma is uralkodó Savoyai-ház egy tagja: Jenő herceg» a „nemes lovag”.

Irodalmi téren különösen első nagy magyar eposzköltőnket, Zrínyi Miklóst ihlette meg a Tasso nagy hőskölteménye, míg hadászati művei a Machiavelli befolyásának jeleit mutatják. Az olasz irodalom remekei számos jeles magyar fordítót foglalkoztattak; viszont a mi költőink közül leginkább Petőfit fordították le többször olaszra.

Mikor a felsőolaszországi tartományok Ausztria birtokaihoz tartoztak, a katonai szolgálat sok magyart vitt olasz földre, melynek emlékei mély benyomást gyakoroltak lelkükre. A két Kisfaludy, b. Jósika Miklós, a nagy Széchenyi, gróf Karacsay irataikban mind hátrahagyták olaszföldi tartózkodásuk nyomait, míg néhány tábornok, úgymint Hrabovszky, Mészáros – a későbbi hadügyminiszter, – Benedek, Olaszországban szerztek maguknak hírnevet.

A közös osztrák uralom elleni ugyancsak közös küzdelem hozott aztán létre különösen emlékezetes kapcsolatot az olasz és magyar nemzet között. 1848-49-ben e törekvések hamar elnyomattak itt is, ott is; csak egyes magyar vitézek, – mint Türr – jutottak ki már akkor Olaszországba, anélkül, hogy ott a függetlenség kivívásában résztvehettek volna. Ellenben az osztrák seregben szolgáló olasz katonák tekintélyes része b. Monti Sándor ezredes vezetése alatt már akkor szervezke-

dett, mint magyarországi olasz légió s vett hőiesen részt a szabadságharc utolsó küzdelmeiben, azután pedig a magyar emigrációval együtt külföldre menekült.

Mikor 1859-ben kitört a háború egyfelől Piémont és Franciaország, másfelől Ausztria közt, a már előbb külföldre menekült vagy a háború folyamán olasz hadifogságba jutott magyar katonák maguknak a magyar emigráció vezetőinek, Kossuthnak, Klapkának és Teleky Lászlónak rendelkezésére, mint olaszországi magyar légió szervezkedtek s csatlakoztak a piemonti sereghez. A villafrancai béke hirtelen megkötése következtében ez a légió az Ausztria elleni háborúban már tettelesen részt nem vehetett, de legnagyobb része olasz földön és olasz szolgálatban maradt, sőt – későbbi kiszökések által – még szaporodott és várta az alkalmat, hogy a szabadságot és a nemzeti ügyet ott ahol teheti, szolgálhassa.

Mikor 1860 tavaszán Garibaldi az „ezer” élén legendás vállalkozásával meghódította az olasz nemzeti állam részére Szicíliát s később Nápolyt is, bizalmas kísérői és segítői között ott volt Türr István s Tüköry őrnagy hősi halált halt Palermo bevételénél. Most Garibaldi maga vette kezébe a magyar légió újraszervezését azzal a kifejezett rendeltetéssel, hogy Olaszország felszabadulása után majd saját hazája függetlenségét vívja ki. Azonban erre sohasem került a sor; a magyar légiót az olasz hadvezetőség az országon belül foglalkoztatta, míg a célját tévesztett intézmény az 1866-iki háború után – mikor az olasz királyság Velence birtokát is elnyerte, – feloszlott.

A két nemzet érzelemlágának közösségét azonban tovább munkálták azok a kiváló magyar menekültek, akik 1859 óta mindinkább Olaszországot választották második hazájukul. Ehhez a második hazájához tudvalevőleg leghívebben ragaszkodott maga Kossuth Lajos, ki magas kort érve el, a magyarok egész zarándokseregeit vonzotta lakóhelyére, a vendégszerető Turinba, ahol életét be is fejezte.

Mióta Németország és Ausztria-Magyarország szövetsége Olaszország belépése által hármasszövetséggé bővült, a viszony Bécs és Róma között látszólag barátságossá alakult: de a felszín alatt a régi ellentétek tovább lappangtak: Olaszországban a gyűlölet az „örök ellenség” Ausztria ellen s a hivatalosan megtagadott, de a közvéleményben mélyen gyökerező irredenta törekvések, Ausztriában a bizalmatlanság s állandó féltése azoknak a területeknek, melyekre köztudomás szerint vágytak az olaszok. Magyarországra nézve a közérzület itt és ott bizonyos megkülönböztetést tett; még nem voltak feledve a közös szabadságtörekvések emlékei, még élt a régi barátság érzete. Ez megnyilatkozott az olasz államegység ötvenéves jubileumának ünnepe alkalmával 1911-ben, amikor a magyar képviselőház, elnökének vezetése alatt küldöttséget menesztett Rómába, mely ott tüntetően meleg fogadtatásban részesült.

Annál fájdalmasabban érintette a magyar közvéleményt, mikor a kitört világháború során Olaszországot – a hármasszerződés szerint szövetségesünket, – nem oldalunkon, hanem csakhamar mint ellenséget velünk szemben láttuk.

A harcot megvívtuk összes ellenfeinkkel és – elvesztettük; a győztes hatalmak diktátuma hazánkat megfosztotta évezredes területének kétharmad részétől, de legalább el is szakította Ausztriától. És ekkor az történt, hogy az összes ellenséges államok közül Olaszország volt az, mely – megemlékezve a régi barátságról – velünk szemben nemcsak a fegyveres ellenségeskedést szüntette meg, hanem kereste a békés és barátságos viszony helyreállítását. Első volt, mely határait megnyitotta előttünk, hadifoglyainkat visszaküldte s velünk szerződési tárgyalásokat folytatott. Olaszország képviselője mentette meg Budapesten a vörös rémuralom alatt sok derék magyar ifjú életét, Olaszország közvetítése szerezte vissza nekünk népszavazás útján a nyugatmagyarországi részekkel együtt Ausztriának odaitélt Sopront és vidékét.

Afascista Olaszország azután nyilvánvaló tényekkel bizonyította bizalmát és barátságát Magyarország iránt. Barátsági és választottbíró-sági szerződést kötött vele s Európa összes vezető államférfiai közül az olasz miniszterelnök volt az egyedüli, aki elismerte Magyarország igényét arra, hogy a békeszerződéseknek rá nézve igazságtalanul sújtó rendelkezései újabb megfontolás tárgyává tétessenek.

Olaszországnak ezt a magatartását nemcsak a történelmi emlékek s a barátság évszázados hagyományai, szóval nemcsak érzelmi indítékok magyarázzák meg; az bölcs megfontoláson s annak a tudatán alapul, hogy Olaszországra nézve Magyarország természetes szövetséges, mert természetes védgát különösen olyan szláv terjeszkedések ellen, melyek komolyan veszélyeztethetnék az olasz érdekeket.